

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄԱՐԱՅ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 12

1 Հոկտեմբեր 1890

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ

Փողոց Սուրբուհի Համալ, Թիւ 14

1890

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. ԱՆՋՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ Բարոյական տեսակէտով: — (Շարայարութիւն եւ վերջ): — Յաւութիւն Ունենալ:
2. ԹՈՒՂԹ ՊՐՈԿՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ Առ սուրբն Սահակ հայրապետ Հայոց եւ առ սուրբ Մաժդոց: — (Շարայարութիւն եւ վերջ): — Հրատարակող Հ. Բարսեղ Վ. Չոսոյեան:
3. ԱՇՆԱՆ ՀՈՎԵՐ: — Կարապետ Ա. Ոսկեան:
4. Կ. ՍԿԻՊԻՈՆ ԷՄԻԼԵԱՆՈՍ ԿՐՏՍԵՐՆ:
5. ՋԵՐԱՅՈՒՄՆ Կամ Լէյսէն Ֆրոսի երեւութիւն ապացուցումն:
6. ԳԻՏԱԿԱՆՔ: — Խուզարկութիւն ի հարաւային բնէն: — Ծովու խորոց կոնակներն: — Անհատութիւն: — Թղթադրում: — Կարողութիւն ի ձաբոնիս: — Տղայոց աչքերը: — Ծխախաչի երկերիւրամեակը: — Տարիք վեհապետաց: — Ոռոգանիչ համայնակաւ: — Բանբեր աղանիք: — Թատրոնաձայն: — Բժշկաց դեղագիրք: — Մանապալար: — Մանական վիճակագրութիւն:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Առաջին Տարի

ԹԻՒԻ 12

1 Հոկտեմբեր 1890

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ (1)

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

(Շարադարութիւն եւ վերջ)

Արդ չատ մօտէն քննելով անձնասպանութիւնը հանդէպ բարոյական եւ իրաւագիտական օրինաց, պիտի համոզուինք որ դա պարսաւելի է եռապատիկ պատճառներով:

Ա. Վասնզի Աստուծոյ դէմ ամբաստանութիւն մ'է:

Բ. Վասնզի ապերախտութիւն մը կամ լաւ եւս տգիտութիւն մ'է առ բնկերութիւնն հարկ եղած պարտականութեանց:

Գ. Վասնզի իւր անձին դէմ անգթութիւն մ'է:

Ա. — Անձնասպանն ինքնիրեն կը փորձէ վրդավել Աստուծոյ խորհուրդները, եւ կ'անարդէ կեանքի պահպանութեան բնագլուխը, չունենալով սարսափման եւ ահուգողի այն զգացումը զոր առ հասարակ ամենուն կ'ազդէ մահուան գաղափարը: Անձնասպանը, յանցանքը գործելով, ինքզինքը՝ փոխան աշակերտական, սեւ կը կարծէ իւր գոյ-

(1) Տես Պատկեր երես 241:

ութեան, զոր Աստուած տուած է: Ուստի կերպով իւրք
Աստուծոյ դէմ կը գործէ, որով նաեւ չճանչեր այն բնածին
յարարերու թիւնն որ կայ ընդ մէջ իւր եւ Աստուծոյ:

Բ. — Անճնատական ընկերութեան ապերախս կը գլու-
նուի, կամ լաւ եւս չճանչեր այն պարտականութիւնը զոր
ունի առ ընկերութիւն, — որովհետեւ պատահմամբ ըն-
կերութիւնը կրնայ անիրաւարար գործած ըլլալ ընդդէմ
տարաբաղդ անճնատական, զլանալով իրեն պաշտպանու-
թիւն կամ չօգնելով նորա ջանիցր՝ հետամուտ լինելու հա-
մար մարդուս հարկաւոր կամ օրինաւոր եւ պատուաւոր ո՛ր
եւ է նպատակի:

Սակայն, ըստ կարգի ու կանոնի, անճնատական, ու-
րիշ ո՛ր եւ է քաղաքացւոյ մը պէս, ընկերութեանն ստացած
ըլլալով իւր կրթութիւնն, ընկերութեանէն կրնար պահան-
ջել, իւր կարողութեանց համեմատութեամբ, լաւ պաշտոն-
ներու փոխարինութիւն մը:

Արդ պէտք չէ կարծել որ անճնատական անօգուտ կ'ըլլայ
իւր նմանեաց:

Հարկ է գիտնալ թէ առ առուելն անճնատական ան-
կարող ծեր մը, պատանեակ մը, կին մը չէ: Անճնատականու-
թեան մեծագոյն թիւը կը կազմեն իրենց թէ՛ բարոյական
եւ թէ՛ ֆիզիքական զօրութեանց դադաթնակէտն հասնող
մարդիկ, նոքա՝ որ քաղցրագոյն խարէութեանց զոհ գնա-
ցած են: Արդ ի՞նչպէս ուրեմն այդպիսի մարդիկ անօգուտ
կրնան համարուիլ ընկերութեան, նոյն իսկ իրենց նմանեաց:

Եւ ենթադրենք որ մէկն ինքզինքը սղաննէ իւր վա-
տաւորջ եւ անտանելի ֆիզիքական վիճակին, կամ թշուառ
մը քաջած խղճի սոսկալի տանջանքին պատճառաւ. ասոնք
եւս անճնատական պիտի կոչուին եւ արժանի չեն ուրիշ ա-
նուան: Ո՛վ որ իւր աստղջութիւնը կորուսելու վրայ է, ո՛վ
որ անկարող է, չատ եւ չատ օգտակար կրնայ ըլլալ ընկե-
րութեան, բոլոր իրեն մօտ եղողներուն զօրութեան՝ համ-
բերատարութեան՝ զոհման վսեմ օրինակ մ'ընծայելու հա-
նապազօրեայ առիթն ունենալով, եւ այսպէս իւր տառա-
պանաց անկողինէն առաքելական դերադոյն պաշտօն մը
կատարելով: Նոյնպէս նա՝ որոյ խղճը կը տանջուի, մոռ-
նալով իւր ունեցած փառաքեան պարտականութիւնը, ինք-

զինքը արեւէն կը զրկէ , երբեք չպիտի կարենայ լեցնել մի այգւոյիսի պարտականութեան տեղին . նա կը մոռանայ որ ժամանակին եւ պատուարեր դործոց տուցեալ դործողութիւնը կը բուժէ ամենածանր յանցանքը եւ կ'անմեղացնէ առաջի Աստուծոյ եւ մարդկան , մինչեւ անգամ ամենամեծ չարագործ մը կամ ո՛ր եւ է բարոյապէս անտայեալ մէկը :

Գ. — Վերջապէս՝ ըսինք որ անձնասպանն իւր իսկ անձին դէմ անդու թէ է , եւ զայս կ'ըմբռնէ նա՝ որ կը հաւատայ գոյութեան Աստուծոյ եւ անմահութեան հոգւոյ :

Մինչդեռ ուրիշ բոլոր յանցանաց համար կը մնայ մարդուս ժամանակամիջոց մը , յորում կրնայ տեղի ունենալ իւր զոյջումը , մի եւ նոյն բանը չըլլար այն յանցանքին համար , յորում մի եւ նոյն ժամանակ մարդս թէ՛ հեղինակն եւ թէ՛ զոհն է . մահուան կէտը իւր էութեան ամենասեւ եւ ամենագարշկի կէտն է : Մինչդեռ ի մահու ամեծագոյն մաս մը ի մարդկանէ հաւատքի կու գայ , անձնասպանը կը վատթարանայ կամ կը պատրաստէ իւր յանցանաց լրումը , որով կը ներկայանայ կատարող մի այգւոյիսի սոսկալի յանցանքի :

Փութանք փակել մեր այս յօդուածը երկու զխտղութիւններով :

Ընդհանրապէս հին ժամանակներն անձնասպանը դերեզման կ'իջնէր սոցալ անրիժ տանելով իրեն հետ քաղաքիսն պատիւը (onore civico) , հայրենեաց գթութիւնը , դարու մը պանծալի փառքերը , — կամ չկարենալով վերապրիլ անիրաւութեան տարած յաղթանակին , կամ ի տես բնկճեալ տուքինութեան . օրինակներ . ահա՛ Բրուտոս եւ Կասիոս , . . . մինչդեռ մեր ժամանակներուն անձնասպանը չուքի մէջէն գրեթէ միշտ կ'անհետանայ , թողլով իւր ետեւէն անպատուութիւն եւ կործանումն :

Կարի յոյժ զարմանալի է Սոյիկեան աղանդին զանձնասպանութիւն ընդունած ըլլալը . կը պատմեն թէ նոյն ինքն Զեմոն , նորա հիմնադիրը , օր մը ի վարժոց (Por-ticus)* ելած պահուն , կեանքը իրեն ատելի ըլլալով եւ իւր ձեռաց մատին մէկը կտրուած ըլլալուն պատճառաւ

(*) Անուն Սոյիկեան վարժոցին :

ինքզինքը խղզեր է : Թէպէտեւ կը համարուի թէ իրեն համոր այդ մատին կորուստն աստուածային մի նշան եղած ըլլայ խոյն մեռնելու : Այո՛, կարի յոյժ զարմանալի է որ անձնասպանութիւնն ընդունուած ըլլայ Ստոյիկեան աղանդէն, զի յիշեալ աղանդը մարդէս՝ իբր առաքինութիւն առաջնակարգ՝ կը պահանջէր չարին անարգումը, զօրութիւն, քաջասրտութիւն, եւ կը քարոզէր թէ իմաստունն եւ ոչ մի բանէ՝ պարտէր երկնչիւ, թէ բարիք եւ չարիք հաւասար են, թէ իմաստունը պարտէր դիմագրաւել կենաց ամեն թշուառութեանց, թէ իւր նպատակը պարտ է լինել բնութեան համաձայն կեանք վարել, ուստի եւ չգործել ինչ որ հակառակ է խեղճի եւ մեքի. եւ ասոնք էին, բոտ իրենց, հասարակաց եւ ընդհանուր օրէնք :

Արդ ի՞նչպէս հաշտեցնել ստոյիկեանութեան քարոզած այս վարդապետութիւններն՝ իւր անձնասպանութեան շնորհած ընդունելութեան հետ, քանի որ անձնասպանութիւնն անկարելի կ'ընէ այդ վարդապետութեանց կիրառութիւնը :

Իրաւ է որ շատ մը դիտունք գուն գործեցին ջատագովել անձնասպանութիւնն իրրեւ քաջասրտութեան գործ մը, բայց ահա՛, ասոնց դէմ, բարձրաձայն կը գոչէ Մոնթէյն, գաղղիացի երեւելի փիլիսոփայն. «Քաջութիւն չէ, այլ ծայրայեղ ցածութիւն, վաղել գահավիժիլ անդունդի մը մէջ, ծանրակշիւ քարի մը տակ, իրարու ամենաներհակ յանցանքներ պատճառելու համար : Մոլորեցնելու համար ինչ որ ալ ընէ փոթորիկն, առաքինութիւնն իւր ոչ քայլն եւ ոչ ճամբան կը փոխէ :»

Եւ յետոյ՝ լաւ խորհելով՝ նա՛ որ իրեն դէմ կը վերցնէ իւր մարդասպան ձեռքը, ուրիշ մէկը չկրնար ըլլալ բայց եթէ նա՛ որ ինչ ընելը չգիտէ. — վառնզի գրաւեալ է մի այնպիսի կրքէ որ իրեն կը մթագնէ խելքի եւ մտքի լոյսը. կամ մէկն է որ մեռնիլը քնանալ կը համարի, զի կը կարծէ որ մարդուս համար ամենայն ինչ մահուամբ կը վերջանայ, — դիւրաւ պիտի համոզուինք որ անձնասպանութիւնը բնաւ, բնաւ երբեք քաջասրտութեան գործ մը չէ :

Արդ խենդ մորոս մը կարո՞ղ է քաջասրտութեան կամ վատութեան : Քաջասրտութիւն մ'է՛ կատարել գործ մը որ ունի իրրեւ արդիւնք կեանքի անտանելի դարձած բեռան տապալումը :

Ո՛հ, արդարեւ գեղեցիկ քաջասրտութիւն, վսեմ մեծահոգիութիւն, գերբնական առաքինութիւն :

Դիտենք հոս անձնատպանութեան մի քանի օրինակներ, զորս պատմութիւնը կը ներկայէ մեզ, որպիսի են անձնատպանութիւնք Հուկրիտայի, Կատոնի, Ռոուտտի եւ Կասիոսի . — Հոս դիտելու է նախ որ այս անձնատպանութիւնք երեւելի հանդիսացան ոչ թէ անձնատպան եղած ըլլալուն, այլ իւրեանց կեանքի մէջ գործած ըլլալուն համար : Եւ արդարեւ բազում նշանաւոր մարդիկ նոյն իսկ ամենամեծ խռովութեանց ժամանակ ապրիլը մեռնելէն նախամեծար համարեցան : . . .

Օրհնարութիւն անձնատպանութեան դիմ . — Աթէնքի մէջ անձնատպանին ձեռքը կտրել հրամայուած էր, եւ արդիւեալ էր փակել զնա այն գերեզմանին մէջ ո՛ւր կայր թաղուած մարմնոյն միւս մասը : Պլատոն կ'ուզէր որ անարդարաւայի անձնատպանն անապատի պէս միայնակ անդ մը թաղուի, եւ ոչ մի արձան, ոչ մի նշան չյիշեցնէ անունն այնպիսի մի գարշելի արարածի : Հռովմայեցւոց օրէնքները յանցաւոր անձնատպանին ստացուածքը կը մըսէին, այսինքն անոր որ ինքզինքը կ'սպաննէր զլսաւոր դատաստանի մը դատապարտութենէն խուսափելու համար . բայց ո՛ր եւ է պատիժ, ո՛ր եւ է տնօրինութիւն չէին սպառնար ամեն անոնց որք իրենք իրենց մահ կուտային ուրիշ ո՛ր եւ է պատճառաւ : Փրանտայի, Անգլիոյ եւ Եւրոպիոյ ուրիշ երկիրներու մէջ օրէնքը, մինչեւ անցեալ դարուն վերջերը, կ'անգթանար նոյն իսկ դիակին դէմ, պատկերներու մէջ կը պատարակէր նորա յիշատակը, դատաստանի կը կոչէր հակն որ այլ եւս լինցած էր տպուէ եւ զգուէ, նորա դէմ ամբաստանագիր մը կը յօրինէր, մի կանոնաւոր դատ, ամօթալի գործողութեանց կը դատապարտէր նորա մարմինը, կը մսխէր նորա ինչքը :

Յետոյ հետաքրքրական եւ հետաքրքրականէն աւելի տարօրինակ էր այն օրէնքը որ հին ասոնը կը գործածուէր Մարսիլիա քաղքին մէջ, զոր Ֆիլանճիէրի կը յիշէ հետեւեալ կերպիւ . « Աստ հասարակաց վարչութենէն պահուած էր միշտ թունաւոր ըմպելի մ'անոնց համար որք ծերակուտէն կը խնդրէին եւ կ'ստանային ինքզինքնին սպաննելու

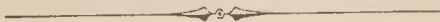
հրամանը : Մի նախնական դատատան պատկանելի ակումբին օրինաւոր կը կացուցանէր անձնասպանութիւնը , ունեցած երջանկութիւնդ չկորսնցնելու վախը , կամ կենաց անդգամութեանց վերջ դնելու փափաքը , հաւատարմալէս ազգու պատճառներէ ինն ստիպելու համար ծերակոյտը թոյլ տալու մարդասպան ըմպելին : »

Քրիստոնէական եկեղեցին , Իսրայելի ժողովուրդն իսկ կը մերժեն անձնասպանին թաղումը հասարակաց սուրբ գերեզմանատան մէջ , — եւ ըստ մեր ազգային հին աւանդութեանց , անձնասպանին տունը կ'այրուէր :

Կառավարութեանց այն օրէնքները՝ որ անձնասպանութեան կը պատկանին՝ անօգուտ են , — անօգուտ՝ որովհետեւ փորձառութիւնը կ'ըսէ որ կարող չեն այդու արգելել անձնասպանութիւնը : . . .

Եզրակացութիւն . — Արդ կ'եզրակացնենք , ուրիշի մը անձը փրկելու համար իւր անձը զոհողն անձնասպան չէ , բազում ժամանակէ ի վեր խելագարուող անձի մը իւր իսկ ձեռքով մահը անձնասպանութիւն չէ , ասոնցմէ դուրս ո'վ որ եւ ի'նչ պատճառաւ ալ որ լինի կեանքի շարունակութեան թեկի խզումը անձնասպանութիւն կը համարուի :

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆՃԱՆ

ԹՈՒՂԹ ՊՐՈԿՂԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ (1)

ԱՌ ՍՈՒՐԲԷ ՍԱՀԱԿ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՀԱՅՈՅ

Ե Ի

ԱՌ ՍՈՒՐԷՆ ՄԱԺԳՈՅ

Օգնեա՛ Հոգի սուրբ սկաւ նորոգոյիս

(Շարայարուրիւն եւ վերջ)

Ասլա եթէ բերեն ի մէջ որ ի Սուրբ գիրս բարբառք են, յորում անուանեալ մարդ, զի Պեարոս ասաց զՅիսուան որ ի Նազարեթէ այր. եւ Պաւղոս աղապակէ, յառն անդր(2) յորում հաստատեաց զհաւատան. եւ նոյն իսկ Տէրն ասաց. Զի՞ խնդրէք զիս սպանանել զայր մի. գիտացեն նոքա եթէ կամ վասն վատթարութեան հեղբութեան տգիտութեան պակասեցան ի դրոյն խորհրդոյ. եւ կամ վասն խորամանկութեան խարդախութեան խոտորեն զգեղեցիկ գրեալն. զի ասէ՝ Մարդ իսկ է ճշմարտիւ Քրիստոսն, այլ ամենայն նովաւ եղեւ. ոչ եթէ յառաջ ինչ էր մարդ, բայց միայն Աստուած էր. զի զըրաւրինակ Աստուած ոչ ստեղծանելով է, եւ նոյն մա՛րդ երեւելով. եւ զըրաւրինակ Հաւրն ըստ աստուածութեանն միազաւր է, սոյն աւրինակ եւ Կուսին ըստ մարմնոյ հոմատոհմակ է. յամենայնի ճշմարտութեան խորհրդոյն ճառագայթեալ. եւ յամենայն խաբէութեանց դատարկացեալ. ապա թէ ոչ ծնաւ զԱստուած կոյսն, եւ ոչ բազում զարմանալեաց արժանի է, որ առանց ամուսնութեան ծնաւ, զի բազում եւ ա՛յլ կանայք պաղաքեր եղեն արդարոց յաշխարհ. ապա թէ մարգարէիցն լեզուք զանձառ խորհուրդն յառաջագոյն փոյլ հարեալ գոչեն՝ Ահաւա-

(1) Տես Պատկեր երես 217 :

(2) Այսպէս ի ծեւազրին :

սիկ կոյս յգտացի եւ ծնցի որդի եւ կոչեացեն զանուն նորա
Էմմանուէլ, զոր թարգմանեաց Գաբրիէլ, ասէ՝ Ընդ մեզ
Աստուած․ արդ ընդէ՞ր վասն ծննդեանն խոնարհման ըզ-
վառս ծնելոյն շուրջ յապաւենս :

Գարձեալ ընդդէմ՝ դնեն զայս․ ամենայն ծնունդ հա-
մատոհմակ է ծնելոյն, զի եթէ մարդ է որ ծնաւն, ապա
յայտ է եթէ մարդ է զոր ծնաւն․ զայս բարեոք ասացէք
այսպիսիք․ նա յայնժամ համատոհմակ ծնանի․ որ երկն այն,
երբ ըստ բուսոյ բարուց ծննդեամբ ծնունդն երեւեացի․ իսկ
բուսոյ բարուց ծննդեան սկիզբն խառնակութիւն ամուս-
նութեանն է, քանզի խառնակութիւն յառաջագոյն լինի
քան զապականութիւնն․ իսկ ուր թշնամանացս այսոցիկ
բնաւ եւ ոչ զմտաւ ածելով՝ անդ ամենեւին ժամանակ ե-
րեւի․ այլ յանկարծակի համառաւտ որ ի վերինն է, քան
զասել մեծաքանչ զարմանալիքն․ իսկ որ ի վեր է քան զըսյս
բարուցն՝ անդ ծնունդն ինքն Աստուած :

Արդ խոստովանիմք այսուհետեւ եթէ նա ինքն է որ
զաշխարհ արար, եւ զաւրէնն եդ, եւ ի մարգարէսն չնչեաց,
եւ ի կատարածի մարմնացաւ, եւ զառաքեալն ի փրկու-
թիւն հեթանոսաց եւ ժողովրդոց որսացաւ : Փախցո՛ւք ի
պղտորչաց անտի, եւ ի խոհերական խարէութեան հեղեղա-
ջուրց անտի․ զի ընդ աստուածամարտ հերետիկութիւն խոստ-
մանցն ասեմ, զարայ, մտթեայ⁽¹⁾, Մարաթովնայ մուկնու-
թիւնն ասեմ․ որ ի մէջ մատուցեալ ի մէջ անբաժին Երրոր-
դութեանն բաժինս արկանեն․ զԵւնովեայ ժպրհութիւնն
ասեմ, որ չափէ չո ըջ գիտութեամբ զանբաւ բնութիւնն,
զՄակեդոնի կատաղութիւնն, որ քակէ յաստուածութենէ
անտի զանբակ ըզխումն Հոգւոյ․ եւ զնորակերպ զնորաձայնա
զայս ասեն զնոր ընդունայն հայհոյութիւնն, որք բազմա-
պատիկ հայհոյութիւն հրէութեան խորհրդովք, բազմապա-
տիկ անցանեն զանցանեն ըստ նոստ հայհոյութեամբն } զի
նոքա զՍրբին անարդելով զլանան զարմատ շառաւիղին,
սոքա քան զճշմարտն որ էր՝ միւս եւս ա՛յլ ի ներքս մա-
տուցանեն, թշնամանեալ նշկահեն իրրեւ զբազմածին զա-
նարատ բնութիւնն : Արդ մեք եկայք ասացուք Պաւլոսիւ
հանդերձ, Քրիստոս է խաղաղութիւն մեր, որ արար զեր-

(1) Այսպէս ի ձեռագրին :

կոսին մի, եւ զՀրէայս եւ զհեթանոսս ի մի նոր մարդ ստեղծ, միաբանեաց հաւանեցոյց զաւրութեամբն, այն որ մեկնեալ էին ի միմեանց գործովք գնացիւքն իւրեանց։ Արդ սոսկացին ի դատապարտութենէ անտի, որ զնորածայն ամպարչտութիւնն ի ներքս արկանեն, զի թէ որ այլոց պատումանցն ի միաբանութիւն հաւանութեան եղեւ արարիչ եւ որ հաւանեցոյց եւ միաբանեաց, ինքն յերկուս բաժանեալ գտանիցի ըստ նոցա բանիցն ասացեալ։

Բայց արդ այսուհետեւ զերկայնութիւն բանիցս թողեալ ի համառատ անդր եկեսցուք ուղղութեան հրամանին։ Եթէ ոք կամեսցի գիտել ճշմարտութեամբ թէ սա ինքն է մի եւ միայն Որդին, որ յառաջ քան զԱբրահամն էր, եւ ի կատարած հաս մարմնոյն հասակաւ, զի կա միշտ յաստուածութեանդ⁽¹⁾ կատարեալ հարցիւր ցՊաւղոս, և նա որոտայցէ զաստուածալստութիւնն ցուցեալ, զի Աստուած էր յաւիտենից եւ եկն ի Հրէից մարմնով, զի վասն Հերբայեցեոցն ասաց զիերեւուրաց⁽²⁾ եւ զաստուածամարտաց ազգն զորս յարգէին վասն արմատոյն, զԱբրահամն եւ զզաւակն որ է տէր Յիսուս Քրիստոս։ զի այսպէս ասէ. Որոց, ասէ, որդեգրութիւնն էր. ինքն Աստուած կոչէ ի բերանոյ մարդարէիցն. Որդի իմ անդրանիկ իսրայէլ. եւ փառքն, զի անչափ փառս շահէ զանդիտելոցն. մի զմիով արկեալ էր զըքանչելին. զկտակարանս ասէ, որ առ Աբրահամն էին զբաղմութեան զաւրհնութիւնն յերաշխեալ, զաւրինադրութիւնն ասէ, որ ի լերինն մատամբն Աստուծոյ գրեալ էր, և զսեւտիսն ասէ, զերկրին Պաղեստինեայ, եւ ի զաւակէ Աբրահամու աւրհնեալ զամենայն հեթանոսս. ուստի հարքն ոյք ի մոլորութեան գիշերին ծագեցին իրրեւ լուսաւորք հաւատովքն. ուստի եւ Քրիստոսն է ըստ մարմնոյ զի յայտնեացէ զծնունդն։ Եւ ոչ եթէ կացոյց այսուհետեւ Պաւղոս զբանն, զի ոչ եթէ յորմէհետէ ծնունդն Մարեմայ է յայնմհետէ սկիզբն անսկզբնականին գոյութեան, այլ ած թափեաց վարկազակի եւ ասէ ըստ մարմնոյն յայտնութեան՝ այլ ոչ եթէ ըստ աստուածութեանն ծնունդն։ Արդ ո՞վ է այս.

(1) Այսպէս ի ձեռագրին. պարսի լինել, որպէս թուի, յաստուածութեան անդ եւն։

(2) Այսպէս ի ձեռագրին։

ինքն Քրիստոս որ ի Կուսէ անտի ծնաւ . որում այրք եղեն բաւական զոր ինքն միայն գիտէ , որ ի մուր անդ բաղմեցաւ , որ ի ժամանակի ըստ մարմնոյ աճեաց , որ մինչ ի ստորինս երկրի էջ , որ զամենայն անցս մարմնոյ համբեր , զի հաւատարիմ արասցէ ճշմարտութեան եթէ եկն եղեւ մարդ . ոչ եթէ ա՛յլ ոմն է քան զայն որ էջն , այլ նա ինքն է որ էջն , եւ որ ելն . զի ոչ եթէ ել նախ , այլ էջ , իբր ոչ եթէ ուրուք ձեռամբ ինչ յառաջ ածելով է Աստուած . քա՛ւ լիցի . այլ վասն գիտութեան իւրոյ եկն եւ եղեւ մարդ , զի այսուիկ իսկ էաք մեք կարաւո :

Արդ մի՛ յինէն ուսանիր զայդ կամ յայլմէ ումեքէ , այլ ի Պաւղոսէ , որ ի Հաւրէ յայտնութեամբ ուսաւ զՈրդի եւ ստէ . Այլ յորժամ հաճոյ թուեցաւ Աստուծոյ , որ ընտրեաց զիս ի միջոյ մաւր իմոյ և կոչեաց զիս ի ձեռն չնորհաց իւրոց յայտնել զՈրդին իւր յիս՝ նա ուսուցէ քեզ ճշմարտիւ , ո՛ր է Յիսուս Քրիստոս . զի ինքն աղաղակէ եւ ստէ . Ուստի Քրիստոսն է ըստ մարմնոյ որ է ի վերայ ամենայնի Աստուած աւրհնեա՛լ յաւիտեանս : Զինչսլիսի՛ սարդութիւնս հայհոյութեան մարդկան ո՞չ քակեն Պաւղոսի բանքն բամբասանէր մարդկան : Ասաց զնա բա՛յ Քրիստոս , զի յայտարասցէ եթէ ճշմարտիւ եղեւ մարդ : Ասաց զնա ի Հրէից ըստ մարմնոյ , զի յայտ արասցէ , զի ոչ եթէ յորմէհետէ մարմնացաւ յայնմհետէ միայն է : Ասաց զնմանէ թէ էր , զի անսկիզբն երեւցուցեալ որոտասցէ Պաւղոս : Ասաց զնա ի վերայ ամենայնի , զի արարածոց ամենայնի տէր զնա քարոզեսցուք : Ասաց զնա Աստուած , զի մի՛ որք վասն չարչարանոցն և կերպարանայն շնորհեալ զանսատակման⁽¹⁾ նորա ուրասցուք զբնութիւնն : Ասաց զնա աւրհնեալ , զի իբրեւ ամենակալի երկիրապաշտուք նմա , և ոչ իբրեւ զծառայակից մեր բամբասեսցուք : Ասաց զնա՝ յաւիտեանս , զի յայտ արասցէ թէ որ բանիւ արար , միշտ մշտնջենաւոր ի մէջ նոցա իբրեւ Աստուած լիառաւորի : Արդ ունիմք զՔրիստոս որ էրն , և Աստուած է , և աւրհնեալ է . նմա երկիր պապեցուք , և ասացուք ցայլանդական յայտնապէս , եթէ ոք զհոգի Քրիստոսի ոչ ունի , սա չէ նորա . զի մեք զմիտսն Քրիստոսի ունիմք , քանզի և ակն ու-

(1) Այսպէս ի ձեռագրին . ընթերցիր՝ զանսանմուն :

նիմբ գալստեան երեւելոյ փառաց մեծին Աստուծոյ եւ փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի, որ հատուցանէ բարեպաշտիցն զյաղթութեան փառաց պարգեւս, եւ ժխտողացն անհնազանդիցն ժպրհութեան պատիժս:

Եւ զի այս ամենայն զի գրեցաք առ ձեր սէր այդր, զի լու եղեւ մեզ եթէ արք ոմանք ժանդախաւսք ցնորախաւսք անկան ի յաշխարհ այդր, եւ կամին ժանդաժող իմն գրովք հակառակութեամբ ստաբան խտախորհուրդ գիտութեան խոտորել զսարգամսութիւն, զանպաճոյճ, զանմեքենա, զուղղափառ գեղն հաւատոյն: Բայց ես զերանելոյն Պաւլոսի առաքելոյն դարձեալ առեմ ձեզ. Զդոյշ լինիջիք գուցէ իցէ ոք, որ զձեզ կապուտ կողոպուտ թողուցու ճարտարմտութեան բանիւք եւ ընդունայն խարէութեամբ վարդապետութեան. ընդունայն խորհուրդն մարդկան, եւ ոչ ըստ վարդապետութեանն Քրիստոսի. զի հիմն սրբութեան հաւատոյ՝ ա՛յլ ինչ ոք ոչ կարէ դնել, քան զայն որ եդեալն է, այսինքն է Յիսուս Քրիստոս: Արդ կացէք հաստատուն ի մի հոգի, եւ ի մի անձն, նահատակակիցք եղեալ հաւատովք Աւետարանիս. եւ մի՛ խրտուցեալք ընդունտանիցիք, մի՛ յիմիք ի չարեաց թշնամոյն, եւ մի՛ ի նղով եւ ի կորուստ մտանիջիք ընդ նետտրեայ, եւ ընդ թէսդորեա, որ վարդապետն լեալ էր նորա, եւ որ զչար բոյսն երեւեցոյց, եւ չարաբան նորածայն, որ անցուցին զանցուցին ըստ ուրացութիւն հրէութեան, եւ ըստ հերեսիութիւն առաջին արիանոսացն, եւ մարեթոնեանց եւ այլոցն որ խոտորեցան ի փառացն սրբութենէ եւ յուզեղն հաւատոց. նղովեցան նոքա յամենայն ժողովրդոց, եւ այրեցան որ վատի խորհրդոց դիրքն էին նոցա, յանդիման ամենայն ժողովրդոց. յորմէ եւ դուք պահեսջիք զանձինս, եւ զնոյն գործ գործեսջիք զոր սուրբ ժողովք եպիսկոպոսացն գործեցին. եւ մի ոք զառժամանակեա ամաւթն ամաւթ անձին համարեալ, զյաւիտենից ամաւթն ժառանգեսցէ, եւ ընդ նոսա դատապարտեալ ի դժոխս կործանեսցի: Այլ պահեսջիք դուք զվարդապետութիւն, զոր ընկալեալ ի հարցն սրբոց, որ ի նիկիս սիւնհոդոսն էր ժողովոյն, եւ զուղիւ սուրբ փառս հաւատոցն հաստատեցին: Եւ զոր վարդապետութիւն սուրբքն երանելիք, Բասիլիոս եւ Գրիգորիոս, եւ որ միանգամ նման են նոցա, որ սրբութեամբ եւ հաւանութեամբ

սուրբ հաւատս ի կեանս իւրեանց հաստատեցին , որոց ան-
ուանքն գրեալ են ի դպրութեան կենացն : Ողջ լերուք ի
Տէր եւ շնորհեալ լիջիք մեզ աստուածածէր եղբարք :

Գրեալ յամի Տեառն 435

Հրատարակող

Հ. ԲԱՐՍԵՂ ԶՈՏՈՅԵԱՆ

ԱՇՆԱՆ ՀՈՎԵՐ

Ինկէ՛ք տերեւք , կանաչ ըստուերք անտառին ;
Տըխտւր աշնան փըչեն հողմունք ցրտաշունչ ,
Գօս եւ ցամաք , ինկէ՛ք թեթեւ ի շըշունչ ,
Ինկէ՛ք տերեւք , մահուան ի ծոց խաւարին . . . :

Ինկէ՛ք ծաղկունք , կարմիր , կապոյտ , ըսպիտակ ,
Յուրտ փըչեց հով , թառամեցա՛յք կենազրաւ ,
Աշուն գերկիր ծածկէ ձեր հոխ աւարաւ ,
Ինկէ՛ք ծաղկունք , ինկէ՛ք ի փոսն անյատակ . . . :

Ինչպէս տերեւք , ինչպէս ծաղկունք թալկանան ,
Այնպէս եւ մարդն ի ցրտահար շունչ աշնան՝
Վաղ իսկ , աւա՛ղ , դառնայ փոշի մոխրագոյն . . . :

Սակայն ծաղկունք , տերեւք անհետ կորնչին ,
Մինչ մարդն հոգի՝ անմահ պատկեր իւր Հաստչին ,
Յանկախման կեանս փոխի ի ցուրտ այն փոշոյն :

Քաղկեդոն

ԿԱՐԱՊԵՏ Ա. ՈՍԿԵԱՆ

4. ՍԿԻՊԻՈՆ ԷՄԻԼԵԱՆՈՍ ԿՐՏՍԵՐՆ

(Տաւրի Հռովմայեցւոց 605-608)

Կատոնի խօսքը՝ թէ « Կործանեւ հարկ է Կարքեդոնի » առած մը եղած էին, եւ Ծերակոյտը վերջապէս համոզուեցաւ թէ Հռովմայ գոյութիւնն ապահովեալ չէ, մինչեւ որ յոտն կայ իւր ախոյեանակիցն Կարքեդոն. վասն որոյ ի դաղտ որոշուեցաւ որ հիմնադրուող Կործանեն զայն: Ծերակոյտը 605ին ութսուն հազար հետեւակ եւ ութ հազար ձիաւոր զօրք առաքեց յԱփրիկէ, պատճառելով թէ զՄասսինիսաա պիտի պաշտպանէ, զոր Կարքեդոնացիք ի պատերազմ կը հրաւիրէին: Ի սկզբան Հռովմայեցիք պահանջեցին թէ Կարքեդոնացիք, որ ահաբեկ եղած էին Հռովմայեցւոց այսպիսի մեծակազմ բանակին ներկայութենէն, յանձնեն բոլոր նաւերնին եւ պատերազմական մեքենայքն. յետոյ զեկուցին նաեւ որ քաղքէն ելնեն եւ ծովէն տասը մղոն հեռի նոր քաղաք մի կառուցանեն իրենց համար: Բայց Կարքեդոնացիք այդ յանդուգն պահանջներէն զայրացեալ որոշեցին համաձայնութեամբ որ ամենքն ալ մեռնին, քան թէ հայրենիքնին թշնամեաց ձեռքն յանձնեն: Այս որոշուութենէ յետոյ քաղաքացիք իրենց բոլոր մեծագնի ինչքն, ոսկին եւ արծաթը պալատը կը տանէին, որպէս զի զինուց չլինութեան գործածուին:

Հռովմայեցիք անխոհեմաբար իրենց բանակն եւ ոյժերնին բաժանած ըլլալով, առաջին յարձակման մէջ յետո մըլուեցան, եւ յետոյ սարսափելի կորստեամբ յալթուեցան Կարքեդոնացւոց զօրապետ Աստրուբաղէն, որ փեսայն էր Ամիլիարայ եւ քեռայր Աննիբաղայ: Այն ատեն Հռովմայ Ծերակոյտն Սկիպիոն Էմիլեանոսն առաքեց յԱփրիկէ, որ անմիջապէս բանակն եւ ոյժերը միացնելով սաստիկ պատերազմ բացաւ Կարքեդոնացւոց դէմ: Կռիւը վեց օր եւ վեց գիշեր տեւեց. եօթներորդ օրը Կարքեդոնացիք պարտեալ մնացին, բայց չատերն ինքնասպան եղան. այսու ամենայնիւ յիսուն հազար Կարքեդոնացիք Հռովմայեցւոց ձեռքն

անկան։ Աստրուբաղ, իւր կիներ, որդիքն եւ հազար քաջ
զինուորք Ասիղեպիոսի տաճարին մէջ ամրացեալք տակաւին
կը գիմադրէին յաղթողն Սկիպիոնի, եւ որոշած էին տոկալ
մինչեւ ցմահ, բայց Աստրուբաղ անօթութենէ եւ աշխա-
տանքէ հիւժեալ Սկիպիոնի ոտքն ինկաւ եւ գթութիւն
խնդրեց։ այն ատեն իւր զինակիցք տաճարին կրակ տուին,
եւ կինը նզովք կարգաց իւր ամուսնոյն, եւ մի առ մի զա-
ւակներն իւր ձեռօք սպաննելով՝ զամենքն ալ բոցերու մէջ
նետեց, յորում ամենքն ալ յաճիւն դարձան։

Կարքեդոն հրդեհէ մը բնաջինջ եղեւ։ այս հրդեհը 17
օր տեւեց, եւ Սկիպիոն յաղթանակաւ Հռովմ դարձաւ, եւ
Ծերակոյտն իրեն «Երկրորդ Ափրիկեցի» պատուանունը շը-
նորհեց։

ԼԻՔ ԴԻՏԱՆՈՅՆ Ի ԳԱԼԻՖՈՒՆԻԱ

1874ին հարուստ Ամերիկացի մը Պարոն Լիք երեք ու կէս
միլիոնէ աւելի գումար ընծայ ըրաւ գիտնոց ակումբի մը
այսու պայմանաւ, որ այս գումարով հոյակապ դիտանոց
մը կառուցուի և հոն այնպիսի հեռադէտ մը գրուի, որ
Եւրոպոյ և Ամերիկայի մէջ գտնուած ամեն հեռադէտնե-
րէն մեծակազմ ըլլայ։ Նոյն ատենները Յունի և Տափիտըն
գիտնականք Միացեալ նահանգաց մէջ Ժայռոտ լեռներու
(Montagnes Rocheuses) վրայ աստղագիտական գննութիւն-
ներ ըրած էին, և նոյն տեղւոյն երկնից զտութեան և մաք-
րութեան այնչափ գովեստը ըրին որ Պարոն Լիք որոշեց
նոյն տեղ կառուցանել դիտանոցը և Սանթա Գլարա նահան-
գին Համիլթն լեռը ընտրեց, այսու դաշամբ, որ գիտնա-
կանաց ակումբը պէտք եղած ծախքը պիտի ընէ դաշտա-
վայրէն մինչև յիշեալ լեռան գլուխը ճամբայ մը հարթելու։
Հետզհետէ եղած ուսմունքներէ ի յայտ եկաւ թէ յիրաւի
ամրան եւ աշնան եղանակներն երկնից յատկութեան եւ
պատկերաց հաստատութեան նկատմամբ յիշեալ լեռան
մթնոլորտը չատ ընտիր յատկութիւններ ունի։

Համիլթոն լեւոյն վրայ Ապրիլէն մինչև Նոյեմբեր պատկերաց հաստատութիւնը ծովափնեայ մշուշներուն հետեւանքն է։ Այս մշուշներն ծովէն դէպ ի լեռ կը յառաջանան ամառը ամեն կէսօրէ վերջը եւ մինչև 490-600 մեդր բարձրութեան կը հասնին, և այսպէս բոլոր դաշտավայրը կը գոցեն, որ առաւօտէ ի վեր արեգական ճառագայթներով տոգորուած է, եւ այնու դաշտավայրէն ցայտող ճառագայթացումը կ'արդիւուն։ Այս միջոցիս մէջ հաշակաւոր ամերիկացի աստեղագէտ Նիւքըմպ Եւրոպա գնացեր էր շինուելիք հեռագէտին մեծագիւր ոսպնածեւ ապակիները հայթայթելու համար. մեծ խնդիր ելաւ որոշելու համար թէ Պարոն Լիքի հոյակապ հեռագէտը ճառագայթից բեկեկի՞ (télescope par réflexion) թէ ցոլացուցիչ (télescope par réfraction) յատկութիւնը պիտի ունենայ. բեկեկիչ տեսակը նախամեծար համարուեցաւ. նոր դիտանոցին ծրագրին գործադրութիւնը Նիւքըմպ գիտնականի և Ուօչպըռնի դիտանոցի վարիչ Պարոն Հօլտընի յանձնուեցաւ։ Պարոն Հօլտըն Եւրոպիոյ բոլոր դիտանոցներն այցելած եւ զննած էր, եւ խելամուտ եղած այն ամեն բարւոքմանց որք այսպիսի դիտանոցներու մէջ արդէն մուծուած էին։

Լիք դիտանոցին հարաւային ծայրը $22\frac{1}{2}$ մեդր տրամագիծ ունեցող զմբէթը կայ, որ իբր 92 հարիւրամեդր մեծութեամբ մուտքը կը պատրաստէ։ Հիւսիսային ծայրը $7\frac{1}{2}$ մեդր մեծութեամբ ուրիշ զմբէթ մը կայ, որ 30 հարիւրամեդր մեծութիւն ունեցող հասարակաշափը կ'ամփոփէ։ 37 մեդր երկայնութեամբ անցք մ'ալ այս երկու զմբէթները կը միացնէ. իսկ արեւմտեան կողմը ուսման սենեակներն յարգարուած են։

Ինչպէս ըսինք մեծ զմբէթին արտաքին տրամագիծը իբր 23 մեդր է. իւր ներքին տրամագիծը 21 մեդրէն քիչ աւելի, եւ կղմինտրէ հիւսեալ գլանաձեւ որմի մը վրայ գետեղուած է, որուն հիման լայնութիւնը 95 հարիւրամեդր է, եւ վերի կողմը 65 հարիւրամեդր։ Գմբէթին շարժման կողմը 100,000 քիլոկրամ է եւ հարիւր քիլոկրամէ նուազ ուժ ունեցող ջրաշարժ մեքենայի մը ուժով կը դառնայ եւ 9 վայրկենի մէջ իւր վրայ չրջանը կը կատարէ։ Արեգական պատկերը իբր 15 հարիւրամեդր տրամագիծ ունի ոսպնեակին (lentille) վրայ։

Երկար կ'ըլլայ եւ մեր ընթերցողաց շատերուն դժուար-
իմանալի այս դիտանոցիս ներքին կազմութեան եւ գործեացը
մանրամասն նկարագրութիւնը . քիչ դիտանոց կայ աշխար-
հիս վրայ Լիք դիտանոցի գործիքներուն կատարելութիւն-
ներն ունեցող :

Ամերիկացիք իրաւունք ունին պանծալու թէ այսպիսի
հոյակապ դիտանոց մը ունեցած են եւ առատաձեռն այս-
պիսի բարերար մը իւրեւ Լիք , որոյ անուամբը նոյն իսկ
դիտանոցը կը ճանչցուի բոլոր աշխարհ :

Միայն թէ Պարոն Հօլտըն մէկ կէտ մը չէր նախատե-
սած , զոր հիմա ուղղելու պարտաւորեալ է , այս է հեռա-
դէտին անհնարին դիւրագգացութիւնը : Հեռադէտը ինն
մեդր բարձրութեամբ գոգաւոր երկաթեայ սեան մը վրայ
դրուած է . հիմա զայն որմնաչէն սեան մը վրայ զետեղելու
հարկն տեսնուեցաւ . վասնզի ստուգուեցաւ որ եթէ մէկը
վերոյիշեալ երկաթեայ սեան վրայ իւր ձեռքը դնելու ըլլայ՝
հեռադէտին առարկայն եւս ապակիէն զատողն դուրս հա-
նելու շտի կ'ազդէ : Երկաթեայ սեան տեղ որմնաչէն սեան
վրայ զետեղելով , այս անտեղութեան առջեւ պիտի առնուի :
Որովհետեւ որմնաչէնը օդոյ ազդեցութեան քան զերկաթն
նուազ ենթակայ է :

Ջ Ե Ռ Ա Ց Ո Ւ Մ Ն (Caléfaction)

ԿԱՄ

ԼԷՅՏԷՆ ՖՐՕՍԹԻ ԵՐԵՒՈՒԹԻՆ ԱՊԱՅՈՒՅՈՒՄՆ

Պէտքեր կան որոնք երկար ատեններ առասպելական
կը համարուէին , սքանչելեաց կարգը կը դասուէին :

Այս կարգէն է զերեսը կամ ձեռքերն հալած տաք մե-
տաղով մը լուանալն առանց երբեք վնասուելու : Կ'ըսուի թէ
Ջրադաշտային դէնը ատեն մը ընդհանրութեան առջեւ իւր
յարգն կորսնցուցած ըլլալով , քրմապետներէն Ատուրա-
պատ-Մալրոնոփանտ ժողովուրդը իւր մեհեանը բերելու
համար զինքն այրեցման փորձին ենթարկել մոտձեց . ուստի

առաջարկեց, որ տասն եւ եօթն լիդր հալած տաք պղինձ թափեն իւր մարմնոյն վրայ, այսու թէ՛ ութեամբ՝ որ եթէ իւր մարմինը չկիզու, Ժողովուրդը Զրադաշտային դենին հետեւի. եւ կ'աւանդուի թէ քրմապետը գլխովին յաջողած ըլլայ իւր ճշմարտութեան մէջ:

Ասոր նման պէտք մ'ալ կը պատմէ Յովակիմ Կարսոն «Յաղագս նրբութեան» գործոյն մէջ: Այսպէս կը գրէ այս հեղինակը: «Միլան մարդ մը տեսայ, որ իւր ձեռքերն կը լուանայր հալած տաք կապարով, առանց վնասուելու. բայց նախնարար ջրով մը լուացուած էր իւր ձեռքերն»:

Պարոն Պոլեթիյնի գնդածեւներու (Sphéroïde) վրայօք տուած իւր բացատրութեանց մէջ կը մեկնէ այս երեւոյթն եւ Զեռացման (caléfaction) անունը կը յատկացնէ, բայց որովհետեւ Լէյպցնիքոստ 1758ին գրած «Սոփորական ջրոյ յատկութեանց վրայ» գրքին մէջ մասնաւոր եղանակաւ այս կէտը բացատրած է, վասն որոյ Լէյպցնիքոստի երեւոյթ անունն վերջնականապէս առած է: Ահաւասիկ ասոր մեկնութիւնը: Երբ տաքցած եւ կարմրցած մետաղեայ թիթեղան վրայ ջուր նետուի, ջուրը անմիջապէս գնդային ձեւ կ'առնու եւ մետաղին չգպչիր: Նոյնը կը հանդիսի եթէ ջուրը տաք հեղուկի մը վրայ թափուի, զոր օրինակ եռացեալ ձէթին վրայ: Փոխադարձաբար եթէ հալած տաք մետաղ մը թրջած մակերեւութի վրայ թափուի, նոյն երեւոյթը տեղի կ'ունենայ, այսինքն ջրոյ փոքր քանակութիւնը անմիջապէս գնդային ձեւ կ'առնու եւ ընդ մէջ թրջած մակերեւութին և հալած մետաղին շօշափումը կ'արգելու: Բայց ջուրը այնչափ առատ չափով ըլլայ, որ գնդային ձեւն առնելու կարող ըլլայ: Փորձառութենէ սպացուցեալ է որ հալած եւ կարմրցած երկաթով այս երեւոյթը լաւագոյն կը յաջողի քան թէ հալած կապարով. ինչու որ հալած երկաթին մէջ ամփոփեալ քերամութեան տարրը շատ աւելի է քան հալած կապարին մէջ: Եւսիբիոս Ֆէնօքքի խտաւացի բնագէտը այս երեւոյթը աւելի ճշդութեամբ մեկնելու համար գործիք մ'ալ հնարեց: Այսու ամենայնիւ մեր ընթերցողաց չենք խորհուրդ տար այս փորձը իրենց մարմնոյն վրայ փորձելու, որովհետեւ շատ ճշդութիւն եւ մտադրութիւն պէտք է գործադրութեան ատեն, եւ քիչ շատ բնագէտ ըլլալու է ձախորդ փորձառութեան մը չհանդիսելու համար:

ՊԻՏԱԿԱՆՔ

ԽՈՒՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ Ի ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԲՆԻՆՈՒ. — Յայտնի է շատերու թէ ի՛նչպէս նորվեկիացի Պարոն Նորտէնսքիօլտ Հիւսիսային բեւեռը խուզարկելով յաջողեցաւ Պէրէնկի նեղուցն հասնիլ, եւ անկէ ելնելով Նորվեկիա դառնալ: Արդ նոյն աշխարհագէտը այս անգամ Հարաւային բեւեռը աշխարհագիտական խուզարկութիւն մ'ընելու մտադիր է: Արդէն 1887 ին Աւստրալիայի Աշխարհագիտական ընկերութիւնը Պարոն Նորտէնսքիօլտի հարցուցած էր եթէ կը հաճէ՞ր դէպ ի Հարաւային բեւեռ ճամբորդութիւն մ'ընել. առ վայր մի այս ձեռնարկութիւնը ի կախ մնայ. 1886 ին վերջը այս ընկերութիւնը կրկնեց իւր առաջարկութիւնը եւ Պարոն Նորտէնսքիօլտ հաւանեցաւ, եւ առաջիկայ 1891 տարւոյն աշնան մէջ հաւանականաբար տեղի պիտի ունենայ այս խուզարկութիւնը: Ծախքը երկուքի պիտի բաժնուի. մի մասն յանձնառու եղած է Վիկտորիայի ընկերութիւնը, իսկ միւս մասը պիտի վճարէ չուեռացին Պարոն Տիքսօն, որ ինչպէս ծանօթ է՝ վերոյիշեալ Հիւսիսային բեւեռի աշխարհագիտական քննութեան ծախուց ամենամեծ մասը վճարած էր: Այս երկուքը պիտի պատրաստեն ճամբորդութեան ամեն պիտոյքը եւ տրամադրեն պարագայքը եւ Հիւսիսային բեւեռի յաղթական անցքը ընող Վիկիա հռչակաւոր նաւուն նման նաւ մը պիտի պատրաստեն: Այս խուզարկութիւնը աշխարհագիտական նպատակէն զատ, շատ մը գիտական զանազան ճիւղերու տակաւին աւելախ մնացեալ խնդիրները լուծելու պիտի ծառայէ:

ԾՈՎՈՒ ԽՈՐՈՑ ԿՈՀԱԿՆԵՐՆ: — 1877 ին, Յուլիս 27, Ունկրիս հոյակապ չողենաւը Ատլանտեան ծովը անցնելու առնէն 500.5՝ հիւսիսային լայնութեան եւ 290.29՝ արեւմտեան երկայնութեան մէջ հանդարտ եւ խաղաղ միջոց մը ետեւի կողմէն յանկարծ սարսափելի կոհակ մը բարձրացաւ, որ բոլոր նաւը սղոյնց եւ քիչ մնաց որ զայն խորատոյգ պի-

տի ընէր: Այս կոհակս անցներէն յետոյ, ծովը վերստին հանգարտեցաւ. ուրիշ անգամներ ալ այդպիսի դէպքերու յիշատակութիւնը եղած է, եւ հաւանական է որ ուրիշ շատ մ'ալ այսպիսի դէպք անծանօթ մնացած են, նուազատեաց իսկ անհետ ըլլալուն պատճառաւ. ըստ այսմ երբեմն նաւերու բոլորովին անհետանալը այսպիսի դիպուածոց պէտք է վերագրել: Պարոն Սթրամէյէր 1844 Վեռք. 14ին Ֆարասէյ շոգենաւու գլխուն եկած սոյնպիսի պատահարին բոլոր մանրամասնութիւնքը ի ձեռին ունենալով՝ ջանաց բազդատել երկու դիպոց պարագաները, եւ յայտնի եղաւ որ երկու շոգենաւուց պատահած դէպքն նոյն կէտին վրայ տեղի ունեցած է: Յիրաւի իսկ 1882 Ֆարասէյ շոգենաւը ընդծովեայ հետ ագրական պարսն մը գետեզելլու ատեն, հոն ծովու յատակէն 1800 մեդր բարձրութեամբ քարաժայռից դօտոյ մը դոյլութիւնը ստուգած է: Պարոն Սթրամէյէր այս երկու սարսափելի եւ յանկարծահոս կոհակաց ծագումը ներքնածովեան հրաբուլիս լերան մը ճայթման կ'ընծայէ, որ նոյն քարաժայռից դօտոյն տարածութեան մէջ կը գտնուէր:

ԱՆՄՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ (aproxie): — Ամսթերտամի երեւելի աշտրոյժն այս յունարէն բառով տեսակ մը հիւանդութիւն կ'իմանայ, որոյ հետեւութիւնն է մտադրութեան պակասութիւն, ինչպէս յունարէն բառին նշանակութիւնը կը ցուցնէ: Բառը թէպէտ նոր է, բայց ախար հին: Պարոն Հիյ ասոր պատճառը բնականօրէն մարդուն ռեզայ մէջ կը գտնէ. երբ ռեզունք ազատ չեն, այլ խցեալ, որով շնչառութիւնը կը դժուարանայ: Այսպէս Պարոն Կիյ տղայ մը դարմանեց, որոյ քթին խուռչներն խցեալ ըլլալով շնչառութեան դժուարութիւն կը կրէր, եւ ուսման բոլորովին անյարմար էր. ռեզունքը խցող մարմիններն հանելուն պէս՝ տղան ութ օրուան մէջ այրքենարանը սորվեցաւ, մինչ դարմանէն առաջ հազիւ երեք տասը սորվելու կարողացած էր:

Նոյնպէս քսան տարեկան երիտասարդ մը, որ ութ տարիէ ի վեր ականջաց բզբումն եւ գլխու պոսոյտ ունէր եւ բան մը չէր կրնար ուսանիլ, ռեզայ աւելորդ միտերն խըլեկուն պէս, ազատ եղաւ ականջաց բզբումէ եւ գլխու պոսոյտէ, եւ ամենայն դիւրութեամբ գիտութիւնք սորվելու կարողացաւ:

Պարոն Կիյ զայս կը մեկնէ ասելով, թէ՛ ռեզաց աւելորդ միտերն կ'արգելուն որ ըզեղային աւելը ազատաբար չըջագայի ըզեղին մէջ, ուստի կը հետեւի ըզեղի այն տագնապը: Սոյն պատճառէ կը յառաջեն, կ'ըսէ, նաեւ տեսակ մը գլխու ցաւք, զոր Պարոն Կիյ այս վիրարութական գործողութեամբ ասպարինած է: Նոյնպէս կը հաստատէ թէ անասնական անմտաբութիւնք եւս կան, այսինքն թէ այս արտէ արտացեալներէ ոմանք այս կամ այն ուսման անկարող կ'ըլլան, ըստ այսմ, կ'ըսէ, թէ այս արտացեալներէն մին մաթեմատիկական ուսմանց անյարմար էր: մինչդեռ ուրիշ ուսմանց համար գոյարութիւն չէր կրեր:

ԹՂԹԱԴՐՈՇՄ. — Յետ համազգային ցուցահանդիսի՝ որ տեղի ունեցաւ ի Վիէննա, Տը Ֆէրրարի, որդի Կալիէրա դքսուհւոյն, գնեց հարիւր հազար ֆրանքի արժողութեամբ սակաւագլխու թղթադրոշմներ: Մէկ ու կէս միլիոն ֆրանքի կը հաշուի Տը Ֆէրրարիի ամբողջ հաւաքածոյն:

Սոյն ցուցահանդիսի մէջ պէլճիացի Մօէնս ընկալաւ մեծ միտալ ոսկեղէն ի փոխարէն իւր ցուցակին դաստակարգութեան, Թեմարքօսք անուն լրագրոյն եւ թղթադրոշմ հաւաքողաց մատենադարանին համար:

Անցեալ ամսոյ մէջ տեղի ունեցաւ նաեւ մեծ ցուցահանդէս մի ի Մակտըպուրի:

Յիշեալ ամսոյ 25ին բացուեցաւ ի Լոնտոն միջազգային մեծ ցուցահանդէս մի՝ թղթադրոշմներու հաստատուելուն յիսնամեակը տօնելու համար: Այն ցուցահանդէս կազմուեր էր Լոնտոնի Ֆիլադէլֆի ընկերութեան ջանքովը:

Վիէննայի ցուցահանդէսը ծնունդ տուաւ մի վիճաբանութեան, որոյ նպատակն էր ստուգել թէ ո՛վ նախ հնարեր էր զթղթադրոշմ: Սիր Ռաուլէնա, ում կը վերագրուէր ցարդ գիւտիս պատիւը, տեղի տալու է, կ'ըսեն, գրավաճառ Ճէյմս-Քալմէքսի, որ ծնաւ յԱրէնպուրթ Սկովլարոյ ի 1782 եւ մեռաւ ի 1853 ի Տընտի: Աւաջին նամակադրոշմը գործածուեցան ի Լոնտոն ի 6 Մայիսի 1840 տարւոյ: Պաւլիէրա Անգլիոյ օրինակին հետեւեցաւ ի 1849, Հանովր, Աւըստրիա, Բրուսիա եւ Սաքսոնիա ի 1850:

Կան շուրջ շուրջանակի 35,000 տիպք թղթադրոշմներու, որոց դաստակարգութիւնը կարելի է ընել՝ ի համար աւելով

միանգամայն նամակադրոշմները , գանձային , քաղաքապետական եւն . թղթադրոշմները :

Իւրաքանչիւր օրինակի արժէքը կը տարբերի ըստ մաքրութեան , յստակութեան գունոց՝ եզերաց եւ այլ մանրամասանց , որոց յարգը հաւաքիչք գիտեն . բայց կը թուի թէ երկու տիպը միայն 4,000 ֆրանքի կը հասնին , երեքը՝ 2,000 , եւ քսան եւ հինգը՝ 500 ֆրանքի :

Միւս թղթադրոշմներու գիները կը գտնուին ընդ մէջ իրենց իրական արժէքի եւ հարկւր ֆրանքի :

ԿԱԹՈՒԼԻԿՈՒԹԻՒՆ Ի ՃԱՐՈՆԻԱ . — Դարձերն ի կաթողիկոթիւն կը յաճախեն օր ըստ օրէ ի ձարոնիս : Ի 1889 քարոզիչ մի հարիւր անձինք մկրտեց Սաթանիա քաղաքին մէջ , ուր նոր եկեր էր տակաւին : Կ'աւետեն նաեւ թէ ի Քօրէա կին երախայք կը վերադառնան ի հաւատս եւ բազմաթիւ հեթանոսք դարձի կու գան : Արդէն 16,000 էն աւելի է թիւ ուղղափառաց թերակղզոյս՝ որ բացուեցաւ Քրիստոսական կրօնքի ծաւալման :

ՏՂԱՅՈՅ ԱԶՔԵՐԸ . — «Ֆրանքլին» կոչուած ընկերութեան անդամներէն բժիշկ Ուէսլարթըր Փօքս իւր մէկ յօդուածին մէջ կուրուծեան կամ աչաց տկարութեան եւ զանազան հիւանդութեանց պատճառը կը վերագրէ տղայոց աչաց վրայ եղած անհոգութեան եւ անչափահաս եղած ատենին չարաչար գործածութեան : Տղայոց աչքերը , կ'ըսէ , չափահասներու աչքերէ շատ աւելի զգայուն են . այսու ամենայնիւ կը տեսնեմք որ մայրերը եւ դայեակներն պզտի տղայքը երկար ժամեր արեւուն տակ կը թողուն առանց պատապարելու , երբ այդպիսի դրից մէջ նոյն իսկ չափահաս անձինք տնվտա չեն կրնար մնալ : Բժիշկ Փօքս մեծապէս վնասակար կը համարի պզտի տղայոց կարգալ եւ գրեւ սորվեցնելու սովորութիւնը . մինչեւ եօթն նաեւ ութ տարի տղայոց աչաց կազմութիւնը տակաւ լրացեալ է , կ'ըսէ , ուստի եւ անկարող են դպրոցական աշխատանքը առանց վնասու տանելու . գէթ անհրաժեշտ կը համարի այսպիսի տղայոց համար որ ուսումնասրահը լաւ լոյս ունենայ , եւ կը պնդէ թէ տասն տարեկան ըլլալէ առաջ արուեստական լուսով ուսմունք ընելու չեն այնպիսիք եւ մանր գրով

տպեալ գրքեր եւս ձեռքերնին չտալու է, մանաւանդ եթէ ուսումնասիրահներու լոյսը բաւական չէ:

ԾԽԱՓԱՅՏԻ ԵՐԿԵՐԻԻՐԱՄՆԱԿԸ. — Արդ պատրաստութիւնք կը լինին ի Լայրցիկ մի ցուցահանդիսի՝ ծխափայտի գիւտին երկերիւրամեակը խմբելու համար: Մինչեւ 1690 կը ծխուէր կաւէ շինուած մի փոքրիկ փռան մէջ: Այժմեան յետրագոյն ծանուցեալ ծխափայտի հնարողն աւստրիացի բըմիշլ մ'է, Եօհան Ֆրանց Եադօպ Վիլարիոս:

ՏԱՐԻՔ ՎԵՀԱՊԵՏԱՅ. — Վիքթօրիա թագուհւոյն ծննդեան 71⁴ տարեդարձին առթիւ անդլիական մի լրագիր շիներ է հետեւեալ ցուցակը, զոր կը հաղորդեմք մեր ընթերցողաց:

Ս. Պապն 81 տարեկան է. Գուլիէլմոս Գ. Հոլանտայի թագաւորը՝ 73 տարեկան. Վիլիթէմպերիկ թագաւորը՝ 67. Սաքսոնիոյ թագաւորը՝ 62. Շուէտի եւ Նորվեկիոյ՝ 61. Աւստրիոյ կայսրը՝ 59. Պելճիացւոց թագաւորը՝ 55. Ռումանիոյ թագաւորը՝ 51. Վեհափառ Սուլթան Ապտիւլ-Համիտ խան՝ 47. Իտալիոյ թագաւորը՝ 46. Ռուսիոյ կայսրը՝ 45. Յունաստանի թագաւորը՝ 44. Պաւերայի իշխանը՝ 42. Գերմանիոյ կայսրն՝ 31. Բորթուկալի արքայն՝ 25. Սերպիոյ թագաւորը՝ 13, եւ Սպանիոյ արքայն՝ 4 տարեկան: Թագուհեաց մէջ Տանխորքայինը միայն Անգլիոյ թագուհիէն տարիքոտ է. 72 տարեկան է:

ՈՌՈԳԱՆԻՉ ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՌՔ. — Ժամանակէ մ'ի վեր նորութիւն ի գործ կը դրուի ի Լուիվիլ, Բէնթուքի նահանգին մէջ (Ամերիկա): Համայնակաւքէ օգուտ կը քաղուի փողոցներն ուսոգելու համար: Իւրաքանչիւր կառք առանձին աւազան մ'ունի եւ մի խողովակ ի մէն մի կողմն: Երբ քալէ՝ ճանապարհին վրայ ջուր կը տփուէ յաջ եւ ահեակ: Կը հաշուեն թէ իւրաքանչիւր կառք ամեն անգամ 70-80 հարիւրալիտր ջուր կարող է տփուել:

ԲԱՆՔԵՐ ԱՂԱՆԻՔ. — Աւարտեցաւ այդ այն օգտակար թուչնոց աշխարհագիրը որ ձեռնարկուեր էր ընդ հովանաւորութեամբ ներքին գործոց նախարարին Գաղլիոյ:

Պատերազմի ժամանակ կառավարութիւնը իւր տրամադրութեան ներքեւ պիտի ունենայ մի քառորդ միլիոնէ աւելի : Բանրեր ազաւնիներ մեծցունելը այժմ ընկալեալ հաստատութիւն մ'է : Սակաւ աւուրբք յառաջ ստուար խումբ մի այս թռչնոց Բարիպէն անցաւ գնալով զանազան կողմեր : Պատերազմի ժամանակ չունէր գործածելու գազափարք , որ նախ գերման Բանակին մէջ սկսաւ , ի Գազգիտ եւս ընդունուեցաւ եւ կատարեցաւ մեծաւ յաջողութեամբ :

ԹԱՏՐՈՆԱԶԱՅՆ . — Թատրոնաճայնն առաջին անգամ ի գործ դրուեցաւ ի Բարիպ ի 26 մայիսի : Այս ճարտար գործիքը կը հաստատէ անյստաղ եւ ինքնաշարժ հազարդակցութիւն թատրոնի կամ նուագահանդիսի սրահի հետ՝ երբ 50 սանրիս զբուի մէջը : Պատրանքը կատարեալ կը լինի , աչքդ փակէ , ինքզինքդ թատրոնի սրահին մէջ կը կարծես : Աւարտուելու վրայ են հեռաճայնական մասնաւոր հազարդակցութիւնք՝ զթատրոնաճայնս միացունելու համար զլիսաւոր թատրոններու հետ : Պիտի ծառայէ ակումբներու , մեծ պանդոկներու , եւն : Նուիրդէ անուն թատրոնին անդատակին մէջ զբուեր են մի քանի գործիք : Սուքա գործածուեցան Մայիսի 6 ին : Բարիպու մեծ թատրոնները ու խաղերը ընդ հուպ պիտի լրտին հեռուէն ի ձեռն թատրոնաճայնի . կը մտածուի նաեւ խօսքով համառօտել հինգ ըսպէի մէջ աւուր եւ երեկոցեան լուրերը :

ԲԺՇԿԱՅ ԴԵՂԱԳԻՐՔ . — Գիտնականաց մէջ բուռն վիճարանութիւններ եղեր են մինչեւ ցարդ ստուգելու համար թէ բժիշկը ի հնումն ո՞րպէս կը գրէին իւրեանց հրամանագիրները : Ֆլինտէրս Բէյրի նոր գտան ի Քալումն (Եգիպտոս) ձեռագիր մի որ կը լուծէ զխնդիրն : Երկոտասաներորդ հարստութեան ժամանակէ մնացած ձեռագիր մ'է այս , նուիրական տաւերով եւ սեւ մեղանով գրեալ , իսկ խորագիրք՝ կարմիր մելանով : Հեւեալ քաղուածը կրնայ գազափար մի տալ այն մատենի վրայ . « Դարման մի կնոջ համար որոյ ծուկը կը ցաւի եւ որ մարմնոյն ամենայն մասերուն մէջ ցաւեր կը զգայ » գոգցես թէ ծեծուած բլլար : — Պարարտ նիւթեր կերցուր մինչեւ որ բոլորովին բժշկուի »

Կը հետեւի թէ եգիպտացի բժիշկները կը գրէին իրենց գեղագիրները արդի բժշկաց նման :

ՄԱՀԱՊԱՅՖԱՐ . — Կենսապայքարը գլխիւնք . կը մնայ մեզ տեղեակ լինել եւ մահապայքարի , կամ , լաւ եւս ասել , մեռելապայքարի :

Ուօլթ Ուիթմէն , ամերիկացի լաւաստեղծը , որ այսօր 71 տարեկան է , մահը մօտալուտ կը տեսնէ՝ վատաւողջութեանը համար : Սակաւ աւուրբ յառաջ գնաց ի գերեզմանատեղի Հարլէկի՝ մերձ առ Քամտէն (նահանգ Նիւ-ժէրսէյի) ընտրելու նպատակաւ գերեզմանին տեղը : Բայց նորա ընտրութիւնն ամենուն ընդունելի չեղաւ : Քերթողիս սքանչալտղներէն բազումք իրեն գիմեցին խումբ խումբ . ոմանք աղաչեցին զի ի Վոշինկիթըն թաղել տայ ինքզինք , այլք՝ զի պատուէ իւր մարմնով զնիւ-եօրք , եւ այլք՝ զի « շնորհէ զայս ցոյց համակրութեան » Զիլատելֆիոյ :

Կը չարունակեն իրարու ձեռքէ կողմելու զապագայ գիակ Ուօլթ Ուիթմէնի , որ անդարձաբար սրտէր է թողուլ զայն Հարլէնկի գերեզմանատեղւոյն : Միթէ այս՝ կենդանւոյն ի գերեզման մտնել չէ՞ . եւ կամ , որպէս ըսինք վերը , մեռելապայքար չէ՞ : Ի նոր աշխարհ երթալու է այս օրինակ բաներ տեսնելու համար :

ՄԱՀԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ . — Լոնտոնի լրագիրք կը հաշուեն թէ 50 տարիէ ի վեր 1,250,000 անձինք մեռեր եւ թաղուեր են 21 գերեզմանատեղեաց մէջ այս քաղաքի , որ եւրօպիոյ ամենէն բազմամարդն է :

ՈՒՂՂԵԼԻ

Պատկեր երես 241 պատմութիւնն կարգա՝ պանպանութիւնն :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ԿՈՄԻՏԵԱՍ Ա. ՈՍԿԵԱՆ

ԱՌՋԵՌՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԱՂՂԻԵՐԷՆ

Սոյն Հայերէն-Գաղղիերէն աշխարհարար դասական Բա-
նարանն հտկառակ իւր փոքր ծաւալին եւ համեատ գնոյն
կը սարունակէ առաւել քան 430,000 բառ , եւ գործածա-
կան այլ եւ այլ ընտիր սճեր :

Կը գտնուի թէ ի Կ . Պոլիս եւ թէ ի Բերա Հայ եւ Եւ-
րոպացի ամեն գրավաճառաց քով : Գինն է 15 դճկ . արծաթ :

ՆՈՐ ԸՆԹԱՑՔ

ԳԱՂՂԻԵՐԷՆԷ Ի ՀԱՅ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

Հանդերձ համառօտ հեռականութեամբ

Մասն Ա. — Ե . , Կ . Պոլիս , Տպագր . Յ . Գալաֆեան : Ե-
րեւո՝ Ա. — Ե . 604 , 80 : Գին՝ առաջին 3 մասանց 2 տկան դա-
հեկան . վերջին մասանց 4 տկան դահեկան :

Վերոյիշեալ յարգոյ հեղինակն այսու վերնագրով դաղ-
ղիերէն լեզուի ուսման նոր դասագիրք մի եւս ի լոյս ըն-
ծայած է :

Ամբողջ ընթացքն , սրպէս կը տեսնուի՝ բաժնուած է ի
հինգ մասունս , որոց խրաքանչիւրն ուրոյն հատոր է :

Գործոյն նպատակն է աշակերտն ի կարճ ժամանակի
գաղղիերէն լեզուն հասկնալու եւ գաղղիերէնէ ի հայ լաւ
թարգմանելու վարժեցունել :

Յատկապէս կը յանձնարարեմք զսոյն ամեն անոնց որք
կը փախալին դիւրութեամբ ուսանիլ գաղղիական կարեւոր
լեզուին գլխաւոր սկզբունքը :

Կը գտնուի թէ ի Կ . Պ . Պոլիս եւ թէ ի Բերա Հայ եւ
Եւրոպացի ամեն գրավաճառաց քով :

Պատկեր ստանձնինգ օր մի անգամ կը հրատարակուի :
Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է Կ. Պօլսոյ հա-
մար 40 դանեկան , իսկ գաւառաց եւ օտար երկիրներու հա-
մար 50 դանեկան , յղրատարի ծախքը ի միասին հաշուելով :

Իւրաքանչիւր քիւ 2 դանեկան է :

Պատկերի խմբագրութեանն է ի Բերա , Եէշիլ փողոց ,
Թիւ 1 , ուր պէ՛տք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերքին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :